

Prawa Człowieka

Prawa Człowieka są prawami przyrodzonymi wszystkim ludziom, bez względu na ich obywatelstwo, pochodzenie, kolor skóry, płeć, orientację seksualną, wiek, język, religię czy jakiegokolwiek inne różnice (zasada niedyskryminacji). Dlatego też prawa człowieka są powszechne.¹

Są to prawa niezbywalne, co oznacza, że nikt nie może ich być pozbawiony (z wyjątkiem okoliczności szczególnych i w trybie ustalonym przez prawo).

Jednocześnie są to prawa niepodzielne i wzajemnie od siebie zależne, ponieważ wszystkie muszą być traktowane w sprawiedliwy i równy sposób.

W historii świata, prawa człowieka były łamane i nie przestrzegano ich, działo się tak w Europie w czasach reżimów totalitarnych, a i dziś, niestety, ludzie na całym świecie cierpią w wyniku rozmaitych przypadków łamania praw człowieka.

Prawa Człowieka są chronione przez międzynarodowe prawo w zakresie praw człowieka, zarówno na poziomie Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak i na poziomach regionalnych.

Pierwszym dokumentem określającym podstawowe prawa człowieka i zasady ich stosowania była Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, 10 grudnia 1948 roku w Paryżu.

Tekst deklaracji powstał jako reakcja na akty okrucieństwa, których się dopuszczono podczas drugiej wojny światowej, miała ona na celu zapobiegać podobnym zbrodniom. Nieprzypadkowo, w tym samym roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Konwencję ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa.

Deklaracja zaczyna się od słów:

„Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw”
(art. 1, PDPC -Powszechna Deklaracja Praw Człowieka).

Co jest gwarantem wolności i równości wszystkich ludzi. Po zakończeniu wojny, kiedy na światło dzienne wyszły dowody zagłady Żydów, skupiono się na konieczności

¹ Warto tu wspomnieć o tak zwanym sporze między relatywizmem a uniwersalizmem. Z jednej strony, uniwersaliści twierdzą, że prawa człowieka są powszechne, z drugiej strony, zwolennicy relatywizmu kulturowego postulują, że nie można mówić o uniwersalnych prawach człowieka, obowiązujących w każdym kontekście, zważywszy na to, że Prawa Człowieka są zależne od kontekstu kulturowego. Według relatywistów, tak zwane powszechne prawa człowieka są wynikiem narzucenia innym pewnego modelu człowieka, człowieka zachodu, dlatego też podejście uniwersalistów do praw człowieka postrzegane jest jako narzędzie neokolonializmu i imperializmu kulturowego.

ochrony jednostki, a zwłaszcza godności osoby ludzkiej. Nie bez znaczenie jest fakt, że w pierwszych słowach PDPC zawarta jest zasada niedyskryminacji, poprzez odniesienie do „wszystkich ludzi”.

Pierwsza część Deklaracji (art.1-21) poświęcona jest prawom człowieka „pierwszej generacji”, czyli prawom obywatelskim i politycznym, takim jak: prawo do równości, wolność od dyskryminacji, prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, wolność od niewolnictwa, wolność od tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania i karania, prawo do jednakowej ochrony prawnej, zakaz samowolnego aresztowania, zatrzymania lub wygnania z kraju, prawo do sprawiedliwego i publicznego wysłuchania przez niezależny i bezstronny sąd, zakaz samowolnego ingerowania w czyjekolwiek życie prywatne, prawo swobodnego poruszania się, prawo aby ubiegać się o azyl i korzystać z niego, prawo do posiadania obywatelstwa, do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny, prawo do posiadania własności, prawo wolności myśli, sumienia i wyznania, prawo wolności opinii i wyrażania jej, prawo spokojnego zgromadzania i stowarzyszania się, prawo do uczestniczenia w rządzeniu swym krajem.

Kolejna część Deklaracji (art.22-27) przedstawia prawa „drugiej generacji”, czyli prawa ekonomiczne i społeczne: prawo do ubezpieczeń społecznych, prawo do pracy, do urlopu i wypoczynku, prawo do wyżywienia, odzieży, mieszkania, opieki medycznej i niezbędnych świadczeń socjalnych, prawo do nauki, do swobodnego uczestniczenia w życiu kulturalnym społeczeństwa.

Co znamienne, struktura deklaracji odzwierciedla problemy z pogodzeniem odmiennych wizji ideologicznych i próby porozumienia się co do praw i wolności. Faktycznie, projekt dokumentu został stworzony przez pochodzących z całego świata przedstawicieli różnych kultur, którzy wywodzili się z krajów o różnych tradycjach prawnych. Do starć dochodziło zwłaszcza pomiędzy reprezentantami zachodniego systemu politycznego i ekonomicznego (USA, Wielka Brytania i Francja) oraz bloku socjalistycznego (reprezentowanego przede wszystkim przez ZSRR).

Należy pamiętać, że PDPC wyznaczać ma wszystkim narodom i krajom wspólny cel, ale jako deklaracja nie jest dokumentem prawnie wiążącym. Niemniej jednej, niektóre z tych zasad uznawane są obecnie za prawo zwyczajowe, a znaczna większość z nich stanowi część wielu międzynarodowych i regionalnych traktatów dotyczących ochrony praw człowieka, na mocy których rządy zobowiązują się szanować, chronić i realizować te prawa.

Wiele dokumentów i traktatów zostało stworzonych na poziomie międzynarodowym przez organy ONZ, oraz na poziomie regionalnym przez Radę Europy, Organizację Państw Amerykańskich, Unię Afrykańską i Ligę Państw Arabskich.

Na poziomie ONZ były to dwa Międzynarodowe paktów praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (1966)² oraz kilka szczegółowych traktatów, w tym wspomniana wcześniej Konwencja ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa (1948), Konwencja dotycząca statusu uchodźców (1951), Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (1965), Konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu (1973), Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (1979), Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur (1984), Konwencja o prawach dziecka (1989), Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników - migrantów i członków ich rodzin (1990), Konwencja przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (2000), Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi (2000), Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (2006), Międzynarodowa konwencja o ochronie wszystkich osób przed wymuszonymi zaginięciami (2006).

Na poziomie regionalnym warto wspomnieć o dokumentach takich jak: Europejska konwencja praw człowieka i podstawowych wolności (1950) i Europejska karta społeczna (1961), Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (), Amerykańska konwencja praw człowieka (1969), Afrykańska karta praw człowieka i ludów (1981), Arabska karta praw człowieka (2004).

Wspomniane organizacje regionalne są również odpowiedzialne za stworzenie traktatów dotyczących poszczególnych problemów, takich jak: obywatelstwo, handel ludźmi, tortury, wymuszone zaginięcia, dyskryminacja osób z niepełnosprawnością, prawa kobiet i przemoc w stosunku do kobiet, prawa i dobro dziecka.

Chociaż powstało wiele traktatów wiążących prawnie państwa członkowskie do wprowadzenia w życie tych praw w swoich krajach, przy czym niektóre z nich były ratyfikowane przez trzy czwarte krajów świata, nadal istnieją liczne problemy z egzekwowaniem tych przepisów.

Po pierwsze, państwo jest zobowiązane do przyjęcia zobowiązań wynikających z traktatu dopiero kiedy zostanie on ratyfikowany, a czasem może to trwać wiele lat. Po drugie, istnieją państwa, które podpisały, ale nadal nie ratyfikowały pewnych traktatów, na przykład USA nie ratyfikowały jeszcze ani Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW), ani Konwencji o prawach dziecka.

Ponadto, państwo może być stroną traktatu, a jednocześnie przyjąć zastrzeżenia w stosunku do poszczególnych postanowień, w efekcie czego odmawia uznawania za wiążące wobec siebie określonych postanowień tej umowy, pod warunkiem że zastrzeżenia te nie są niezgodne z przedmiotem i celem tej konwencji. Problem stanowi

2 Powodem dla którego powstały dwa paktów zamiast jednego były znów różnice ideologiczne pomiędzy delegacjami krajów zachodnich i socjalistycznych.

to, że państwa przyjęły wiele zastrzeżeń do traktatów z dziedziny ochrony praw człowieka, powołując się na brak spójności traktatu z prawem krajowym, kulturą, tradycją czy religią, a co najważniejsze, zakres niektórych z tych zastrzeżeń jest tak szeroki, że nie sposób ich odnieść do poszczególnych artykułów konwencji.

W kwestii rozwiązań systemowych mających zapewnić przestrzeganie ustaleń traktatów, ONZ powołuje komitety, monitorujące wykonywanie poszczególnych traktatów, które składają się z niezależnych ekspertów i pełnią podwójną funkcję: po pierwsze, interpretują ustalenia traktatu poprzez „komentarze ogólne” („rekomendacje ogólne” w przypadku CEDAW), które mają pomóc w zrozumieniu przepisów traktatu, a po drugie, monitorują przestrzeganie ustaleń traktatów poprzez różne procedury (skargi, sprawozdania okresowe składane przez państwa członkowskie, dochodzenia), ostatecznie jednak komitet zawsze przedstawia swoje zalecenia krajowi członkowskiemu. Organy traktatowe, co prawda, publikują tak zwane „uwagi końcowe”, które nie są prawnie wiążące i często nie przywiązują się do nich większej wagi.

Możemy zatem zauważyć zdecydowany brak równowagi na poziomie ONZ: z jednej strony istnieje wiele przepisów chroniących przestrzeganie praw człowieka, ale z drugiej strony, brak jest systemu monitorującego.

Inaczej to wygląda na poziomie europejskim, na podstawie Europejskiej konwencji praw człowieka powołano do życia Europejski Trybunał Praw Człowieka, który pozwala obywatelom państw członkowskich na składanie skarg do trybunału. Jednakże, nie powinna dziwić duża liczba zaległych spraw oczekujących na rozstrzygnięcie przed Trybunałem.

Podsumowując, standardy ochrony praw człowieka oraz podstawowych wolności na całym świecie wywodzą się z prawa międzynarodowego, ale zastosowanie tych zasad w praktyce nie jest łatwe i zdecydowanie egzekwowanie ich jest mało skuteczne, czego skutkiem jest to, że 70 lat po uchwaleniu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka większość z nich jeszcze nie weszło w życie, a ich łamanie często jest normą. Konieczne jest wprowadzenie silnego systemu sankcji dla krajów, w których dopuszcza się łamanie praw człowieka, oraz ustanowienie ponadnarodowych organów sądowych, które je nałożą i zagwarantują, że Prawa Człowieka będą przestrzegane.

Istotną rolę w walce o prawa człowieka odgrywa społeczeństwo obywatelskie, a zwłaszcza tysiące organizacji pozarządowych zajmujących się kwestiami praw człowieka (wśród nich wyróżniają się: Human Rights Watch, Amnesty International, Doctors Without Borders - Lekarze bez Granic), począwszy od działań organizacji rzeczniczych, które próbują wywierać wpływ na rządy i organizacje międzynarodowe, poprzez gromadzenie informacji o łamaniu praw człowieka oraz organizację kampanii uświadamiające społeczność międzynarodową, na edukacji o prawach człowieka i podstawowych wolnościach skończywszy.

Dyskryminacja

Mamy do czynienia z dyskryminacją, kiedy w analogicznych sytuacjach poszczególni ludzie są traktowani inaczej z powodu ich tożsamości etnicznej, pochodzenia, płci, orientacji seksualnej, języka, kultury, religii, opinii politycznych, niepełnosprawności, wieku czy innych przesłanek.

„Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw”
(art. 1, PDPC)

„Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiekolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu” (art. 2, PDPC)

Zasada niedyskryminacji pojawia się w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (PDPC), uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 10 grudnia 1948 roku w Paryżu, oraz we wszystkich ważniejszych traktatach dotyczących ochrony praw człowieka. Ma ona również kluczowe znaczenie w takich konwencjach ONZ jak np. Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej (1965) oraz Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (1979).

Istnieją bezpośrednie i pośrednie formy dyskryminacji: pierwszą z nich łatwiej rozpoznać, ma ona miejsce kiedy osoba lub grupa jest celowo dyskryminowana (np. kiedy podania migrantów ubiegających się o pracę są odrzucane przez urząd pracy), natomiast drugi przypadek jest trudniejszy do udowodnienia i zachodzi wówczas, gdy pozornie neutralny przepis lub praktyka wywołuje szczególnie niekorzystną sytuację dla szczególnej grupy osób (np. wymóg wzrostu dla pragnących służyć w policji może powodować odrzucenie większej liczby kobiet niż mężczyzn).

Dyskryminacja jest poważnym naruszeniem praw człowieka i uniemożliwia osobie, która jest jej ofiarą korzystać z innych praw, np.: prawa do zdrowia, edukacji, pracy, prawa do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny, prawa do wolności wypowiedzi i wyznania, a w najbardziej drastycznych przypadkach nawet prawa do życia.

Warto pamiętać, że dyskryminacja ma zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie konsekwencje: bezpośrednio konsekwencje odczuwają ludzie, którzy są ofiarami dyskryminacji, a pośrednie całe społeczeństwo, ponieważ ci, którzy są dyskryminowani nie mogą w pełni realizować swojego potencjału, a zatem nie mogą być w pełni aktywnymi obywatelami.

Dyskryminacja jest ściśle związana z nietolerancją, która oznacza, że poszczególne kategorie osób postrzegane są jako „ci inni” lub jako „coś innego” z powodu, na

przykład, pochodzenia etnicznego, religii czy orientacji seksualnej, a przez to nie są szanowani.

Nietolerancja może prowadzić do nienawiści i przejawia się w różnych formach przemocy, począwszy od przemocy psychicznej, a na morderstwie skończywszy.

W przeszłości ludzie zawsze cierpieli z powodu dyskryminacji i nietolerancji. Zagłada Żydów jest tragiczną historią dyskryminacji i nietolerancji. Celem rasistowskiej ideologii nazistów była eksterminacja Żydów oraz innych ludzi gorszej kategorii.

Ale co najważniejsze, tego typu zachowania nie należą do przeszłości, miliony ludzi na całym świecie doświadczają dyskryminacji każdego dnia, także w Europie i krajach demokratycznych.

Jesteśmy świadkami wzrostu nietolerancji, coraz większej liczby przestępstw z nienawiści oraz przejawów dyskryminacji i przemocy we współczesnych społeczeństwach europejskich.

Wystarczy pomyśleć o tym jak traktowani są migranci oraz uchodźcy, lub o przypadkach dyskryminacji mniejszości, np. Romów oraz osób homoseksualnych, czy też niepełnosprawnych. Istotne jest to, że te same grupy osób w przeszłości padały ofiarami prześladowań europejskich systemów totalitarnych.

Obecność stygmatyzacji i ostracyzmu wyraźnie zaznacza się we współczesnych społeczeństwach, które prześladowane są uczuciami strachu i nienawiści, co w rezultacie utrudnia im dalszy zrównoważony rozwój.

Seksizm, homofobia, ksenofobia, romofobia, islamofobia stanowią ważne przykłady wszechobecnej dyskryminacji i dlatego też stanowią poważne zagrożenie dla ochrony praw człowieka oraz dla rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Kobiety, członkowie społeczności LGBT, oraz mniejszości etniczno-religijnych powinni móc korzystać z praw człowieka, nie doświadczając przejawów dyskryminacji.

Tak naprawdę, źródłami dyskryminacji i nietolerancji często są stereotypy, uprzedzenia i brak wiedzy. Dlatego też edukacja i kampanie uświadamiające mają kluczowe znaczenie jeżeli chodzi o zapobieganie dyskryminacji i nietolerancji oraz walkę z nimi i ich konsekwencjami. Tylko tak możemy prowadzić codzienną walkę z dyskryminacją, tylko przez zmianę obecnych postaw w stosunku do „różnorodności” w społeczeństwach europejskich możemy zapobiec ostracyzmowi i wspierać włączenie społeczne, pokazując, że „różnorodność” jest zjawiskiem pozytywnym, a nie negatywnym.

